

10 d'abril 2015, 21:00 h

Sibil·la Pasqual

Cant de la Sibil·la catalana

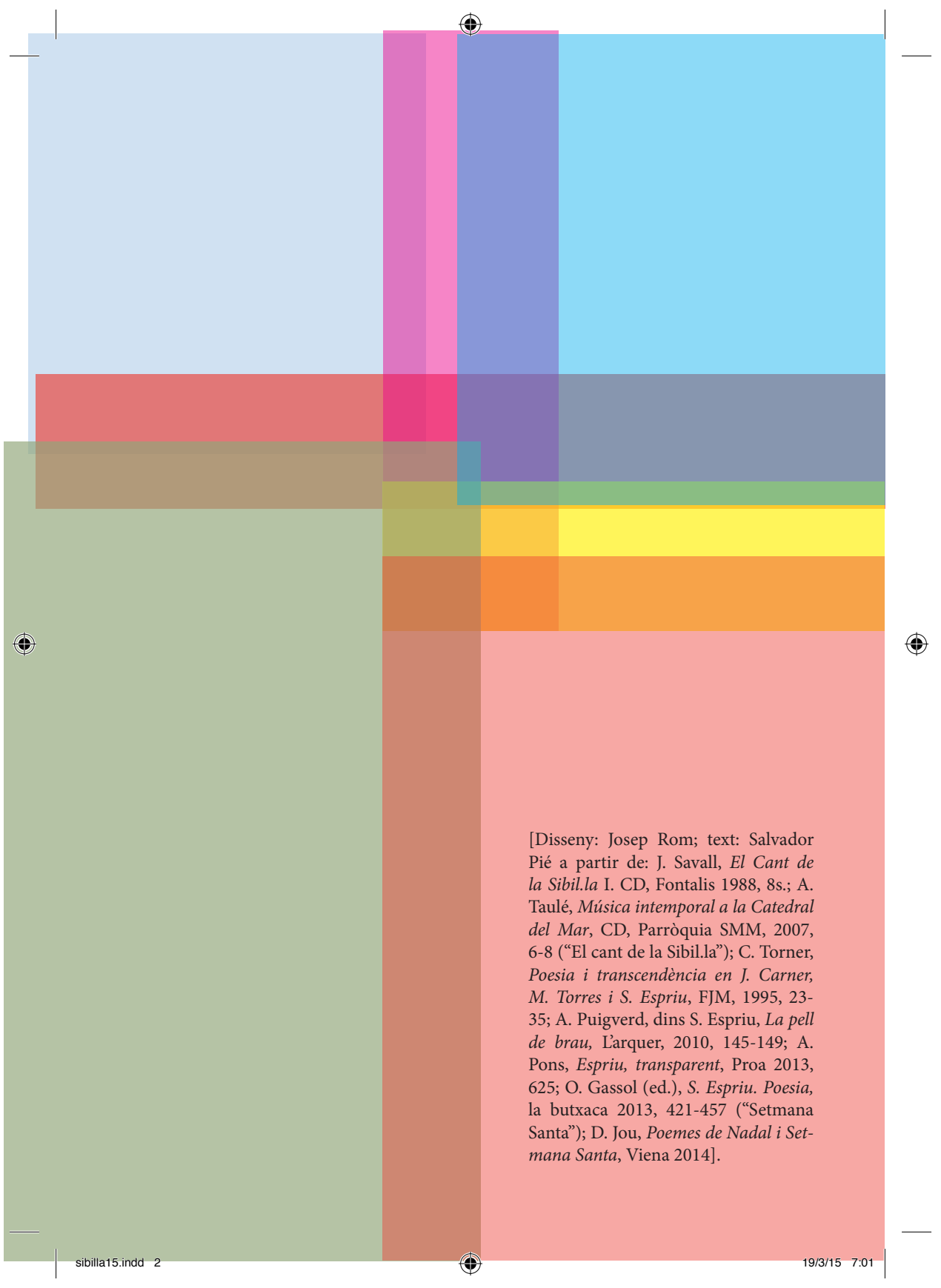
Amb el suport de:

 Blanquerna
Universitat Ramon Llull

fjm
FUNDACIÓ JOAN MARAGALL
CRISTIANISME I CULTURA

Mitjans col·laboradors:

 el Periódico **RàdioEstel**

[Disseny: Josep Rom; text: Salvador Pié a partir de: J. Savall, *El Cant de la Sibil.la* I. CD, Fontalis 1988, 8s.; A. Taulé, *Música intemporal a la Catedral del Mar*, CD, Parròquia SMM, 2007, 6-8 (“El cant de la Sibil.la”); C. Torner, *Poesia i transcendència en J. Carner, M. Torres i S. Espriu*, FJM, 1995, 23-35; A. Puigverd, dins S. Espriu, *La pell de brau*, L’arquer, 2010, 145-149; A. Pons, *Espriu, transparent*, Proa 2013, 625; O. Gassol (ed.), *S. Espriu. Poesia, la butxaca* 2013, 421-457 (“Setmana Santa”); D. Jou, *Poemes de Nadal i Setmana Santa*, Viena 2014].

El Cant de la Sibil·la

Fa més de mil anys que tenim vestigis del *Cant de la Sibil·la* que, tant en el temps de Nadal com en el de Pasqua, feia ús de textos d'unes profetesses paganes, anomenades Sibil·les a Grècia i a Roma, que davant de grans tribulacions auguraven la vinguda final de la salvació. Aquests vestigis els trobem a Catalunya i a les Illes Balears i la seva significació fou creixent en el món catòlic de tal forma que Michelangelo, al pintar per encàrrec papal la Capella Sixtina el segle XV, hi va incloure cinc Sibil·les paganes, les quals havien predit d'alguna manera l'era cristiana. En aquell moment era una forma d'expressar que la influència de l'art pagà grec i romà en el nou estil renaixentista de les esglésies, no era estrany a un cert anunci de la salvació d'aquestes profetesses paganes del món clàssic. Més endavant, però, el Concili de Trento del segle XVI va prohibir-ne la seva difusió per la seva forma massa teatral.

La recuperació del *Cant de la Sibil·la* és recent sobretot a Mallorca i Barcelona, tot iniciant-se en primer lloc a Catalunya precisament a Santa Maria del Mar per Nadal, com a Sibil·la catalana –que és la present–, represa de la tradició mallorquina i centrada en la seva reconeguda tornada: *El jorn del judici parrà (es salvarà), qui haurà fet servici (servei)*, on es posa de relleu l'importància del servei generós envers els altres en el judici final de la vida. Alhora, el seu caràcter també pasqual invita a poder oferir, per primer cop enguany en temps pasqual a Santa Maria del Mar, aquest clàssic *Cant de la Sibil·la* acompanyat per dos poetes que han escrit sobre la Pasqua sota el mateix títol de *Setmana Santa*: Salvador Espriu durant els anys 1962-1970 i el poeta vivent David Jou, que els acaba de publicar, oferint-se així tot com a una *Sibil·la Pasqual*.

Salvador Espriu: el camí vers el “misteri del llindar” de la Pasqua

“En el darrer gran llibre de poemes, *Setmana Santa* (1962-1970), Salvador Espriu continuava plantejant-se davant del fenomen religiós, aquella mateixa respectuosa i angoixosa interrogació que s'havia plantejat quan, jove encara, havia escrit *Laia*” (A. Pons). De fet, Espriu mateix escriu a la seva Introducció: “entorn de la mort –eix com sempre de la meua obra– gira aquesta *Setmana Santa*, que no s'esbalça alegrant-se'n o lamentant-ho, sobre el fantasma de la meua “conversió”. Però crec que ens pertany el lliure, fonamental i imprescindible dret d'interrogar i indagar, sense rendir-nos mai a la coacció de cap pretesa autoritat, del color que sigui, sobre tota mena de problemes i qüestions. I estic convençut que, ni és superior en claredat o agudesament mental l'individu mancat del concepte metafísic de la vida, o que l'ha rebutjat o ha renunciat a ell, ni és més bo l'adherir a una o altra ortodòxia o credo, pietós o no”.

Per això, és significatiu que en el poema del “matí de Pasqua”, anomeni *Jesús resuscitat* d’una forma misteriosa com *l’enigma nou* i que alhora afirmi que les dones que anaren a trenc d’alba al sepulcre arribaren fins el *Misteri del Llindar*, expressió que resumeix ben bé el terme final de la recerca existencial i religiosa d’Espriu! La paraula *llindar*, a més, li serveix per a descriure’s personalment, ja que com va escriure a un monjo de Montserrat afirma que “*potser em falta rebre l’oratge, tan tranquil de la nit de Nadal, i l’aire de llum a trenc d’alba de la Resurrecció. Això és el que em falta i el que sempre, fins avui, m’ha estat íntimament i últimament negat. I tot allò tan extraordinari que segueix i que em posa tothora la pell de gallina. Però m’aturo en aquest llindar*”.

És obvi que Espriu no es situa de la mateixa forma que les Sibil·les. Aquestes, per tal d’accentuar la necessitat de la salvació, subratllaven amb gran dramatisme el trasvals que comportaria el judici final que es concentraria en la valoració del “servei/servici” de cadascú durant la pròpia vida. En canvi, Espriu molt més proper a nosaltres que les Sibil·les i amb qui és més fàcil avui compartir preguntes, participa de la corrent existencialista, en la línia de Sartre, Camus, Heidegger... i el teòleg K. Rahner quan parla de “l’amplitud vital de la mort”, i en aquest context “la llibertat que reclama, Espriu, no és només política, que també, sinó la difícil llibertat de l’home enfrontat als límits de l’existència: a l’evocació de la mort i del pas del temps” (A. Puigverd).

“Els creients en sentim a prop també dels qui, no reconeixent-se part de cap tradició religiosa, busquen sincerament la veritat, la bondat i la bellesa, que per a nosaltres tenen la seva màxima expressió i la seva font en Déu. Un espai peculiar és els anomenats nous Aeròpags, com l’”Atri dels Gentils” on creients i no creients poden dialogar sobre els temes fonamentals de l’ètica, de l’art i de la ciència, i sobre la recerca de transcendència” (papa Francesc, *El goig de l’Evangeli*, nº257).

Fistula Mortale (Flauta de la Mort)

Johannes Frisch (1941-2010)

Flauta de bec: Clara Cowley

SETMANA SANTA de Salvador Espriu

*sant sopar

Caldrà potser cercar sentit
als figurats jocs de convit.
Tal volta és l'hora de tornar
a seure junts en un sopar
d'amargues herbes. El cabrit
ens esdevé peix mal fregit.
Som escarnits, sovint traïts,
molt sorollats per necis crits.
Mai no podrem, però, deixar
el lliure dret d'examinar
lleis, fonaments, límits, raons,
rengles d'enigmes sense fons,
amb lúcid, fred subtil rigor.
Car viure té tan sols valor
si preguntem davant l'assot
justicier de l'únic mot.

*traïció de Judes

Tal volta és l'hora de tornar
a seure junts en un sopar
d'amargues herbes...
Compreu cara la mort d'un sol home:
trenta drings ben comptats de diners.
Trenta diners, a Sepharad,
són una grossa quantitat.
Et venc per ells, i fins per res,
no sols aquest despullat pres,
sinó la nostra dignitat,
el cel, els camps, els déus, el blat,
tot el país, de mar a mar,
llengües, costums, passat, futur,
el pensament, la llei, el fur.
És un bon preu, no et costa car...
Mort jo, *i en creu el condemnat*,
amb forta mà pren el ramat...

*negacions de Pere

Ich ruf zu dir, Herr Jesu Christ

*J. Bach (BWV 639): violí: Pere Cowley i
orgue: Neil Cowley*

Preguntat per tres cops,
l'esglai nega mots i tractes
amb l'home rebel.
De molt alt el colpeix la mirada.
Dues vegades canta el gall.
Amb el curt bec romp el cristall
prim de la nit, d'un jurament,
i plores amargament.
Ai, fonament tan ben bastit
mai no tindràs ni pau ni oblit.
Claus, contestada autoritat
en el ramat sense unitat.
Fel de poder ambigu, fang,
reflexos d'or mesclat amb sang:
això et pertany, i res no mou
a perdonar-te, car saps prou
què vas negar, *pedra. Després,*
et cal plorar per sempre més.

*la pregunta de Pilat

Què és la veritat?

La solitud de l'home
i el seu secret esglai:
només, potser, aquest home,
el teu amagatall.
El poder sentència
un reu lligat de mans.
Lluny en la nit de fora,
sentim com canten galls.

Què és la veritat?

Vidre llançat, esmicolat,
als quatre vents de la ciutat,
tros de fang molt trepitjat,
un últim xiscle de negat...
dolor, buidor, pecat, espant:
l'home que tinc al meu davant...

Què és la veritat?

Qui sap si tu, tal volta tu,
o també tu. Potser ningú...

*crucifixió

Falses cromàtiques

Anònim s. XVII: orgue

Res no comprenc, del fons del plet.
Culpes de qui? Tels de secret
van enbolcant la veritat,
furgo tenebres amb plaer.
Volto per on eren alçats,
junts, *els tres pals dels condemnats*.
El cos del rei és ja desat
al vas per ell just estrenat.
Rars cortesans ben despullats,
els altres dos crucificats
són morts amb els genols trencats...
*La terra es mou. La llum del llamp
m'abat de cop en aquest camp.*

* PASQUA

Praeambulium supra Christ lag in Totesbanden:

J.L. Krebs (1713-1780): orgue

Es va dreçar *l'enigma nou*,
quan més silenci estén la nit.
Dones fidels varen vetllar
i just a l'alba feien ja camí,
ben juntes en el plor,
fins el MISTERI DEL LLINDAR.

Praeambulium supra Christ lag in Totesbanden:

J.L. Krebs (1713-1780): orgue

Elles demanen sols ajut
per acomplir la pietat
d'ungir d'aromes aquell cos
que dins el vas saben posat.

“Quin dits mourien
el gran pes de la llosa,
quan és l'alba? Que vinguin
a consolar-nos
de la buidor vetllada
unes veus compassives”.

Del tot immòbils, amb espant
miren, escolten i després
ja s'en tornen a ciutat.
Però la qui l'estima més
sent un subtil dolor sobtat
veient-lo al seu davant...

Què veieis en el camí?
Guspises encenien un foc en alta nit.
Què veies al camí?
El regalim de l'aigua
esborra sang dels dits.
Esguardes al camí?
La incertitud de l'alba?
Potser no, potser sí.

Introducció: Ciacone ex d:

J. Pachelbel (1653-1706): Orgue

David Jou: la Resurrecció “vers una nova Creació del món”

El poeta vivent David Jou (Sitges, 1953), catedràtic de Física (UAB), en el seu recent recull titulat, *Poemes de Nadal i de Setmana Santa* (2014), escriu en el próleg que “practicar poesia religiosa té, avui, l'al·licient de pensar a contracorrent, de buscar formes expressives adients, d'explorar enllà de respostes convencionals, de preguntar-se juntament amb els qui fan preguntes, de no donar per segura i compartida una tradició ni resignar-se a la ignorància o el desinterès ambiental”. I continua preguntant-se agudament: “¿Fins a quin punt el cristianisme, amb l'idea essencial d'un Déu fet home i ressuscitat d'entre els morts, és difícil d'acceptar en el context cultural ultratecnològic i més o menys científic d'avui? L'idea que el Déu de la Raó –el Déu de les grans lleis físiques i de la gran estructura matemàtica que organitzen i dinamitzen el cosmos– hagi participat Ell mateix en el món no em sembla forçosament absurda. Si el més misteriós de l'Univers no és tant haver estat creat del no-res (ex nihilo), sinó de l'Amor (ex amore), l'Amor es posa com a origen i fonament de l'Univers i hi estableix la seva lògica...”

I continua: “La RESURRECCIÓ DE CRIST m'ha semblat molt diferent a un miracle: ÉS UNA NOVA CREACIÓ DE MÓN, o el desplegament d'una nova dimensió del món –densa, plena, radical, inefable, memòria i exultació del creat en plenitud intemporal. La Resurrecció de Crist pot ser una simple fantasia, és clar, però si no ho és, és realment l'atractor de la història, el nucli de la realitat, la síntesi de sentit, la consumació intemporal d'una aventura amorosa –íntima i còsmica– de coneixement, reconeixement, fusió i felicitat”.

POEMES DE SETMANA SANTA de David Jou

MEDITACIÓ SOBRE LA CREU

Tot el dolor de la història

A la Creu hi veg més que un home en una creu:
tot el dolor de la història passada
i futura assumit per Déu,
però privat de la força de ser l'última paraula,
de ser l'absolut on es dissol la possibilitat
de plenitud i de sentit.

Llavors, quan em diuen, "Salvació", "Redempció",
em sembla, foscament,
entendre de què em parlen:
que Déu no ha callat, que Ell és l'última
Paraula,
i en Ell confio
-certament no és la paraula que esperàvem
i volíem-,
la que aplanava tots els camins
i resolía tots els problemes,
però el món és extrany, i Déu és extrany,
i el misteri forma part natural de l'entranya
de les coses.

En la Creu hi veig més
que un balbuceig encandalós i incompreensible:
hi veig la història com a dolor de Déu
i aventura de Déu;
hi sento Déu cridant-nos a crear,
allò que podem, amb esforç crear:
pau, perdó, justícia, bellesa,
una claror d'esperança per a la plenitud
de la història.

Prophetiae Sibyllarum: Sibil·la Europea

Orlando di Lassus (1532-1594): Quartet: Pere
Cowley, Neil Cowley, Toni Jorquera, Oriol
Castanyer

El Crist Còsmic

(variacions sobre temes de Teilhard de Chardin)

Quan parlem del Crist còsmic volem dir,
imperfectament, tantes coses!

Que cada àtom és còsmic i cada vida és còs-
mica
-perquè el seu ésser està molt enllà de si
mateix-,
en una Raó subtil i grandiosa.

Que l'Univers no ha estat fet per als humans
sinó per a l'Amor,
i que qualsevol altra forma d'intel·ligència
amb Amor
haurà estat, arreu, estimada i salvada.

Que la Creu no és una anèdocta absurda,
sinó la forma de Déu d'implicar-se
en el pes del món i la finitud creada.

Que la Resurrecció és una clau
en la lògica del món
-com són claus de la lògica del món
les lleis de la física o la conherència de les
matemàtiques.

Prophetiae Sibyllarum: Sibil·la Tiburtina

Orlando di Lassus (1532-1594): Quartet: Pere
Cowley, Neil Cowley, Toni Jorquera, Oriol
Castanyer

Davallament de la Creu (Roger van der Weyden, 1432)

Afflicció, abatiment, dolor,
desepreació, impotència, anorreament:
com una serralada humana en el vent de
l'agonia,
Maria, Joan, Magdalena,
Salomé, Nicodem, Arimatea,
vetllant un Crist mort que és una porta a la
vida.
Però no n'estan segurs, no n'estan segurs encara,
i per això ploren així,
com gegants vora el blau ultramar de l'infinit,
com penyals tocats pel carmesí d'alitzarina,
amb el foc de la pregunta a les mans,
amb l'arrel del dolor clavada a l'ànima,
amb les ales del crit carregades de plom,
amb la cendra del silenci a la brasa de la llengua.

Per això ploren així,
una llàgrima verda, una llàgrima groga,
una llàgrima verda,
perquè tots els colors en volen marxar,
perquè no saben encara quanta vida queda,
quina força té la glòria, quina empenta té la
gràcia,
que serè es torna el futur quan es dissol
l'eternitat.

MEDITACIÓ SOBRE LA PASQUA

On porta el món?

Kyrie, Gott Vater in Ewigkeit (BWV 672): Orgue

On porta, el món?
Al fred, a la mort, a la fosca?
Què vol dir ressuscitar?
¿Que el cos torni a sortir de la tomba,
amb vida altra vegada, potser resplendent,

o deixar-se acollir confiadament
en una memòria divina i exaltada?

Christe alle Welt Trost (BWV 673): Orgue

Les millors paraues, els millors moments,
els grans amors, la tendresa insondable,
allò inimaginable, vivent finalment
en un àmbit diví?
O quina altra plenitud inexpressable,
quin altre acolliment, quin altre destí?

Kyrie, Gott Heiliger Geist (BWV 674): Orgue

Quin gust de PORTA OBERTA,
aquesta Paraula que promet i desconcerta,
aquest abandonar-se a la força d'existir!
en una alba màgica, en una llum incerta,
el que havia de ser tomba floreix com un jardí.

He viscut, aquí mateix, moments eterns

He viscut, aquí mateix, moments eterns,
he ressuscitat ara i aquí
–no pas en una terena durada però sí
en una lluminosa intensitat–,
i crec que podrà ser altres vegades,
no pas creient quelcom d'incomprensible,
mi cedint a veus interposades,
sinó en el do d'un abundància enlluernada.

Ah, plenitud vertiginosa i pura
–no pas un promesa allunyada i futura,
ni una festa sense límit ni final–,
sinó intensitat en mi i enllà de mi!
He sentit, inefable, un tas estrany del diví:
Oh, feliç saber d'un no-saber paradoxal!

Sonata per a violí (1951): Præludium B. A. Zimmermann (1918-1970): Ariadna Torner

Com una nova Creació del món

No crec en la Resurrecció com un miracle,
sinó com UNA NOVA CREACIÓ DEL MÓN,
o de més món,
o d'una nova dimensió del món,
o d'una obertura del món a més realitat.

No pas corregir la Creació, sinó afirmar-la,
confirmar-la, corroborar-la,
enllà de la mort, del dolor, del mal,
ja no com a Paraula externa,
matemàtica encarnada en matèries i energies,
sinó també com A PARaula INTERNA
ENCARNADA EN AMOR I EN CONSCIÈNCIA.

Pura simplicitat d'una PORTA OBERTA, brisa, llum
–no cal cremar inútilment les paraules
volent-les atansar més del que cal al foc
de tanta realitat,
volent dir allò que cal escoltar
des del meravellament i el silenci–
brisa, llum, pura simplicitat
sense altre mot possible que passar la porta.

Fuga sobre el magnificat

J.S. Bach (BWV 733): orgue.

CANT DE LA SIBIL·LA

Text de la Sibil·la Catalana inspirat en sant Agustí (*La ciutat de Déu*, XVIII, 23) i que alhora recull la versió més antiga de Mallorca del s. XV, ressó del profeta Joel 3 i dels textos apocalíptics de Mc 13; Mt 24 i Lc 17 i 21. Aquest text es troba a l'Arxiu de l'Orfeo Català i està datat a Barcelona el 1583.

Sibil·la: Àngels Graells
Coral Sinera:
director, Oriol Castanyer
Cornamusa: Francesc Sans
Percussió: Titus Prats
Orgue i coordinador musical:
Neil Cowley, organista de Santa
Maria del Mar de Barcelona

Tornada: EL JORN DEL JUDICI
PARRÀ (ES SALVARÀ) QUI HAURÀ
FET SERVICI (SERVEI)

Un rei vindrà perpetua
vestit de nostra carn mortal
del cel vindrà tot certament
per fer del segle jutjament.

Ans que el Judici no serà
un gran senyal se mostrarà:
lo sol perdrà le resplendor,
la terra tremirà de por.

Après se badarà molt fort
mostrant-se de gran conhort;
mostrant-se amb crits i trons
les infernals confusions.

Del cel gran foc davallarà,
com a sofre molt pudirà;
la terra cremarà amb gran furor
la gent haurà gran terror.

Après serà un fort senyal
d'un terratrèmol general,
les pedres pel mig se rompran
i les muntanyes se fondran.

Llavors ningú tindrà talent
d'or, riqueses ni argent,
esperant tots quina serà
la sentència que es darà.

Tornada: EL JORN DEL JUDICI
PARRÀ (ES SALVARÀ) QUI HAURÀ
FET SERVICI (SERVEI)

Quan més silenci estén la nit.
Dones fidels varen vetllar
i just a l'alba feien ja camí,
ben juntes en el plor,
fins el MISTERI DEL LLINDAR.

S. Espriu, *Pasqua*

No crec en la Resurrecció com un miracle,
sinó com UNA NOVA CREACIÓ DEL MÓN,
o de més món,
o d'una nova dimensió del món,
o d'una obertura del món a més realitat.

D. Jou, *Com una nova creació del món*

